

PATRIJZEN EN AGRARISCH CULTUURLAND

Enige sombere bespiegelingen

Op 23 en 24 februari 1990 werd in Wageningen een symposium gehouden over wel en (vooral) wee van de wilde hoenderachtigen, met name in Nederland. Sprekers uit binnen- en buitenland gaven, vanuit verschillende disciplines, hun visie op dit onderwerp. Namens SOVON hield Rob Bijlsma een voordracht, waarin de resultaten van uitputtende literatuurstudie en recent onderzoek verwerkt werden.

Inmiddels zijn de c. 25 lezingen gepubliceerd in een congresbundel met als volledige titel: 'Lumeij J.T. & Hoogeveen Y.R. (red.) 1990. De toekomst van de wilde hoenderachtigen in Nederland. Organisatie Commissie Nederlandse Wilde Hoenders, Amersfoort'. (Te bestellen door overmaking van f 45,- op giro 231687 tnv KNJV, Amersfoort).

Omdat niet iedereen deze bundel onder ogen zal krijgen, en de verzamelde informatie te belangrijk is om te laten verwaaien, heeft Rob een samenvatting gemaakt van zijn artikel. De thematiek is hierin toegespitst op het lot van de Patrijs.

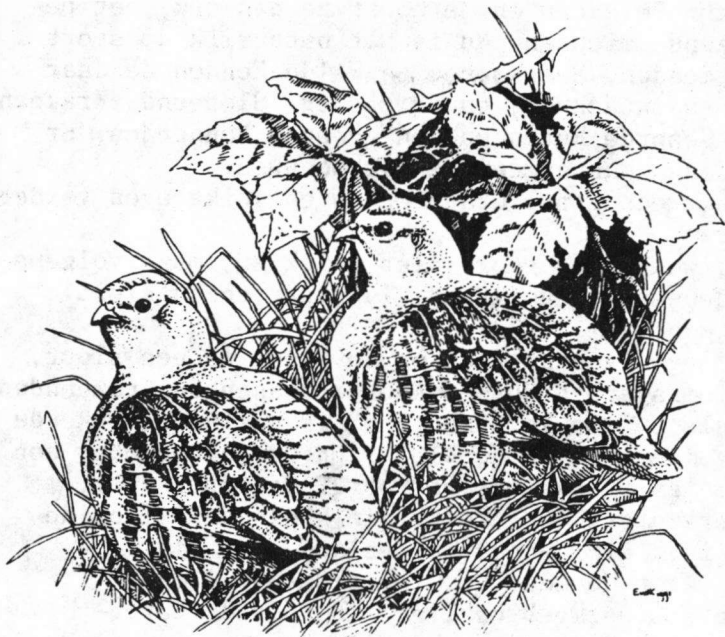
Dat het met de broedvogels van het agrarisch cultuurland slecht gaat, zal ondertussen bekend zijn. Veel waarnemers zullen echter nauwelijks beseffen op welke schaal vogelsoorten in aantal en areaal verminderd zijn. De Patrijs vormt een goed voorbeeld. In de 19e eeuw was deze soort zo talrijk, dat het vervoer van Patrijzen van Drenthe naar Amsterdam een economisch steekhoudende reden was om de spoorlijn Assen-Zwolle niet op te heffen. Alleen al in de provincie Groningen werden er in 1853-1856 jaarlijks gemiddeld 15.500 geschoten. Uit de eerste helft van de twintigste eeuw zijn geen cijfers of kwalitatieve uitspraken bekend die aangeven dat de soort sterke aantalschommelingen doormaakte. Wel resulteerde de verplichte omzetting van veel grasland in akkerland in de Tweede Wereldoorlog in een tijdelijke toename, een toename die versterkt werd doordat het particuliere gebruik van vuurwapens in de oorlogsjaren aan beperkingen onderhevig was.

In de jaren vijftig, en vooral in de jaren zestig, werd steeds duidelijker dat de Patrijs drastisch in aantal terugliep. Kwantitatieve informatie uit deze periode is schaars, maar lokaal werden afnames van 40-60% gemeld (ZO-Achterhoek, ZW-Drenthe, Gelderse Vallei). Plaatselijk kwam de soort nog met een hoge dichtheid voor, zoals in Zeeuws-Vlaanderen. Over heel Nederland holde de Patrijs echter achteruit. Geen enkel type habitat werd daarbij overgeslagen: gras- en akkerland, heide, uiterwaarden, duinen en "woeste grond". Klein-schalige studies doen vermoeden dat de landelijke achteruitgang in die periode tenminste - let wel: tenminste - 50-60% bwdroeg.

In de jaren zeventig en tachtig zette deze afname zich onverminderd voort. Op grond van tientallen lokale studies is aannemelijk dat de Patrijs in dit tijdvak met gemiddeld 75% afnam. Plaatselijk verdween de soort zelfs van het toneel, zoals op de heidevelden van de Veluwe en Drenthe, van de akkers op de Veluwe, uit delen van de uiterwaarden en de Gelderse Vallei.

Het meest realistische scenario laat een afname van 40% zien in 1950-60, van 65% in 1960-70 en van 75% in 1970-90. Dat betekent dat de patrijzenpopulatie anno 1990 nog slechts 4-5% bedraagt van wat er rond de Tweede Wereldoorlog aanwezig was. Uitgaande van momenteel bekende dichtheidscijfers per habitat en regio kan de Nederlandse populatie in 1989-90 op 20.000 - 25.000 paren worden geschat.

De oorzaken van deze achteruitgang zijn genoegzaam bekend. Grootschalige veranderingen in de agrarische bedrijfsvoering hebben geleid tot een industrialisering van de landbouw: ruilverkavelingen, diepte-ontwatering, schaalvergroting, mono-cultures, massaal gebruik van insecticiden, herbiciden en grondontsmettingsmiddelen, verwijdering van ruigtes en houtwallen, intensivering van de teelten en overbemesting. Het lijkt wel of er heden ten dage geen landschappelijke ramp te verzinnen is, of hij is al in praktijk gebracht in de landbouw.

Patrijzen (Elwin van der Kolk).

houding van het Korhoen kunnen trouwens vraagtekens gezet worden. De populatie bestaat alleen nog uit een handjevol vogels, de levensvoorwaarden voor deze soort zijn minimaal, en er is geen zicht op een substantiële verbetering van die omstandigheden. Tegelijkertijd verdwijnen de Patrijzen als sneeuw voor de zon. Deze soort heeft in tegenstelling tot het Korhoen nog levensvatbare populaties en zou doeltreffend beschermd kunnen worden. Blijkbaar wordt eerst gewacht totdat ook Patrijzen met een lantaarntje moeten worden gezocht, voordat tot daadwerkelijke bescherming wordt overgegaan. Hoe ver moet dit alles gaan voordat er wordt opgetreden? Voor de Oosteuropese natuur is het in ieder geval niet te hopen dat de Nederlandse landbouwkennis daar als zaligmakend wordt binnengehaald: naast overproductie levert dat een nietsontziende landschapsverkrachting op, en maagzweren voor natuurliefhebbers.

Het bovenstaande artikel werd overgenomen uit SOVON-Nieuws, juni 1991.

Niet alleen de Patrijs, maar ook Kwartel, Korhoen, Fazant, Zomertaling, Torenvalk, Kwartelkoning, Kemp-haan, Watersnip, Koekoek, Veldleeuwerik, Paapje, Roodborsttapuit, Grauwe Klauwier, Geelgors, Orto-laan en Grauwe Gors zijn hiervan de dupe geworden. Hun populaties zijn de afgelopen eeuw in Nederland letterlijk gedecimeerd, of nóg sterker achteruitgegaan. Met de flora is het nog veel bedroevender gesteld, de bodemfauna zieltoegt, het grondwater bevat alles wat het niet zou moeten bevatten en met de bossen gaat het ondanks schijnbaar positieve geluiden bar slecht. Bij de besteding van grote sommen geld voor de instand-